

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

ПРИМИ Раїси Миколаївни про дисертацію

Миколайчук Анжели Володимирівни «Формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дисертаційної роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей наук. Сучасні освітні вектори України, спричинені реалізацією концептуальних вимог Нової української школи, актуалізують необхідність підготовки вчителів початкової школи, здатних до партнерської взаємодії на засадах гуманізму, демократії та загальнолюдських цінностей через ініціювання різноманітних форм ефективної взаємодії з учасниками освітнього процесу. На вістрі освітнього прогресу щодо створення умов для задоволення освітніх і професійних потреб, підвищення професійного рівня, різнобічного розвитку та самореалізації особистості знаходиться післядипломна педагогічна освіта, з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти протягом життя, соціально-економічних, технологічних та соціокультурних змін. У зв'язку з цим немає сумніву в тому, що дисертаційна робота Миколайчук Анжели Володимирівни, яка присвячена теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти є актуальною і перспективною.

Своєчасність досліджуваної А. В. Миколайчук теми, понад усе, посилюється обранням вектором дослідження: йдеться про пріоритетність завдання створення інноваційного освітнього середовища, яке базується на активному впровадженні інтенсивних світових технологій навчання, де

важливу роль відіграє педагогіка співпраці, що забезпечує ефективну взаємодію в процесі післядипломної педагогічної освіти.

Зауважимо, актуальність досліджуваної проблеми всебічно обґрунтована дисертанткою і виконана згідно з тематичним планом наукових досліджень Хмельницького національного університету «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (ДР № 0114U005266).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження, проведеного дисертанткою, і загалом, не викликає сумніву. Аналіз дисертаційної роботи А. В. Миколайчук дозволяє стверджувати, що понятійне поле дослідження є продуманим і вмотивовано представленим, що й забезпечило можливість оптимального визначення стратегії наукового пошуку, а також його ефективної реалізації.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Рецензована дисертація чітко структурована, включаючи анотації (українською та англійською мовами), вступ, три розділи, висновки і список використаних джерел ((260 найменувань, із них 52 іноземною мовою), 15 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 329 сторінок, зокрема 207 сторінок основного тексту. Робота містить 14 таблиць та 6 рисунків.

Анжела Володимирівна пропонує, на наш погляд, логічно продуману структуру роботи, що презентує глибину і змістовність дослідницького задуму у площині розв'язання поставлених завдань.

У *першому розділі* «Теоретичні основи формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти» дисертанткою проаналізовано теоретичні засади порушеної наукової проблеми, опрацьовано конструктивні практики післядипломної педагогічної освіти, зокрема в забезпеченні ефективної взаємодії вчителя початкової школи у вітчизняному й

зарубіжному досвіді, схарактеризовано метод ненасильницького спілкування як домінанту формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти.

Заслуговують на увагу узагальнення Анжели Володимирівни щодо характеристики ефективної взаємодії як процесу конструктивного впливу об'єктів (чи суб'єктів) один на одного та наслідки й зміни, спричинені таким впливом, що мають конструктивний, позитивний, підтримувальний характер, здійсненого на підставі проведеного вільного асоціативного експерименту (ВАНЕ), подальшого аналізу отриманих даних та аналізу наукових досліджень. Поза сумнівом, таке розуміння ефективної взаємодії відповідає сучасним тенденціям в освіті, що акцентують на партнерстві, співпраці та взаємопідтримці, узгоджуються з даними досліджень і свідчать про актуальність проблеми формування вмінь забезпечення ефективної взаємодії у педагогів.

Нам імponує вмотивований підхід здобувачки до трактування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти як багатокомпонентного особистісно-професійного утворення, що конкретизується сукупністю таких атрибутивних ознак: сформованість цінностей, умотивованості; особистісних характеристик (освіта, емпатія, почуття, потреби тощо); знань, умінь, навичок, здатностей щодо забезпечення ефективної взаємодії у конструктивний спосіб.

Вважаємо виваженою позицію здобувачки щодо визначення компонентної будови досліджуваного феномену й виокремлення, відповідно, на підставі аналізу науково-методичної літератури в структурі готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти таких компонентів: ціннісно-мотиваційний (ставлення до взаємодії, мотивація до саморозвитку),

когнітивно-емоційний (знання, уміння, емоційний інтелект) та діяльнісно-рефлексивний компонент (практичні навички, здатність до рефлексії).

Цілком слушно дисертантка резюмує, що готовність учителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу в системі післядипломної педагогічної освіти є необхідною умовою якісного впровадження та результативності реформування освіти, де особливою цінністю стає ментальне здоров'я суб'єктів педагогічної взаємодії, що актуалізує проблему ненасильницького спілкування. А відтак, характеризує метод ненасильницького спілкування як домінанту, основу для досягнення консенсусу, реалізації взаємоприйнятного дискурсу, конструктивного досягнення комунікативних цілей усіма учасниками міжособистісної взаємодії в професійній діяльності вчителя початкової школи.

У другому розділі «Організаційно-методичні засади формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти» визначено й схарактеризовано критерії та рівні сформованості готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти; обґрунтовано й розроблено педагогічні умови та модель формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти.

Відмітимо вияв належної наукової ерудиції здобувачки стосовно диференціювання критеріїв (*спонукально-аксіологічний, знаннєво-емпатійний, практико-коригувальний*), що корелюють із виокремленими компонентами (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-емоційний, діяльнісно-рефлексивний) для оцінювання готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти.

Нам видається абсолютно правомірним вибір комплексу діагностувальних методик, підібраних згідно з розробленими критеріями й

показниками, а також науковими позиціями вчених. Заслуговує схвалення детальний опис процедури їх проведення, оцінювання та обрахунку результатів.

Кваліфікаційну готовність дисертантки до отримання наукового ступеня кандидата педагогічних наук засвідчує аргументоване і логічне обґрунтування педагогічних умов формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти.

У фокусі особливої дослідницької уваги дисертантки є розроблення моделі формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти, структурно-функційна організація якої детермінована її ключовими складниками:

науково-методологічним (забезпечує теоретичне обґрунтування та методологічне забезпечення процесу формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії);

змістово-технологічним (охоплює освітні програми, форми, методи й технології, спрямовані на розвиток професійних компетентностей педагогів);

рефлексивно-результативним (передбачає систему оцінювання та моніторингу ефективності процесу формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії, а також сприяє розвитку рефлексивних навичок педагогів і здатності до коригування власної професійної діяльності).

Логічним завершенням дисертації є *третій розділ* «Дослідницько-експериментальна робота з формування готовності вчителів початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти», де схарактеризовано методіку, етапи й організацію педагогічного експерименту, проаналізовано результати експериментальної роботи.

Здобувачкою проведена скрупульозна робота щодо етапності проведення дослідницько-експериментальної роботи (підготовчий, констатувальний, формувальний, узагальнювальний етапи).

Заслуговує схвалення реалізований авторкою алгоритм перевірки ефективності педагогічних умов, що сприяють підготовці вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної освіти, на формувальному етапі педагогічного експерименту. Загалом опис експериментального етапу дослідження, логіка подання його матеріалів, процедура збору емпіричних даних та перевірка їх достовірності відповідають меті і завданням дослідження.

Проведений аналіз представленої дисертації в контексті **вперше отриманих та найсуттєвіших наукових результатів** дозволив з'ясувати, що дисертанткою *вперше*: виокремлено й обґрунтовано педагогічні умови формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти (створення мотиваційного середовища для стимулювання вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії; оптимізація науково-методичного супроводу підвищення кваліфікації вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії; актуалізація особистісно-професійного потенціалу вчителя початкової школи до ефективної взаємодії засобами інтеракції), експериментально перевірено ефективність їх упровадження; розроблено модель формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти, що об'єднує три складники (науково-методологічний, змістово-технологічний, діагностико-рефлексивний); *уточнено* сутність ключових понять («взаємодія», «ефективна взаємодія», «конструктивна взаємодія», «готовність учителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії», «післядипломна педагогічна освіта»); конкретизовано компоненти (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-емоційний, діяльнісно-рефлексивний), критерії (спонукально-аксіологічний, знаннєво-емпатійний, практико-коригувальний)

і рівні формування готовності вчителя початкової школи до ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти (високий, достатній, низький); *удосконалено* змістове наповнення та методичний супровід формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти; *подальшого розвитку* набули теоретико-методичні й технологічні аспекти формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти.

До переваг роботи Миколайчук А.В. можна віднести її безсумнівне **практичне значення**, яке полягає в розробленні навчального посібника «Метод ненасильницького спілкування: кроки до ефективної взаємодії», що ознайомлює з сутністю і значенням ненасильницького спілкування, принципами та структурними компонентами методу; створення методичних розробок «Педагогічна взаємодія: вчитель, учні, батьки», де виокремлено провідні принципи взаємодії вчителя з учасниками освітнього процесу; «Здатність педагога до ефективної взаємодії», «Безбар'єрність в освіті: використання альтернативної і додаткової комунікації», що поглиблюють ключові аспекти професійної компетентності педагога до забезпечення ефективної міжособистісної взаємодії, використання засобів альтернативної і додаткової комунікації для налагодження взаємодії й уникнення бар'єрів.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Вірогідність отриманих результатів забезпечена ґрунтовним аналізом значного обсягу інформаційних джерел; доцільно вибраними й використаними методами дослідження, репрезентативністю вибірки; підтверджена достатньо представницькою апробацією на наукових конференціях різного рівня, математично-статистичною інтерпретацією кількісного та якісного аналізу емпіричних даних.

Потенціал рецензованого дослідження аргументований перспективами подальших наукових розвідок із означеної проблеми: розроблення змісту, форм, методів, інноваційних технологій готовності вчителя до забезпечення

ефективної взаємодії в умовах неперервної освіти, з огляду на сучасні виклики, вітчизняні та світові освітні тенденції.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Результати аналізу дисертації, наукових праць, матеріалів щодо апробації основних теоретичних положень та результатів дослідження засвідчують володіння здобувачкою методами дослідницького пошуку та впровадження наукових доробок у практику закладів післядипломної педагогічної освіти. Слід відзначити, що загальні висновки відповідають поставленим завданням, обґрунтованість і переконливість яких засвідчують самостійність і логічність суджень, достатню наукову підготовленість здобувачки.

Змістовні додатки, таблиці, рисунки увиразнюють уявлення про цілісне дослідження. Автореферат і опубліковані наукові праці дослідниці (32 публікації, із них 1 навчальний посібник, 4 статті у фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз, та 2 – в іноземних наукових періодичних виданнях, 17 праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, 8 додатково відображають отримані результати) повною мірою відображають основний зміст, структуру, провідні положення та висновки дисертації. Загальний обсяг основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання кандидатських дисертацій. Текст дисертації ідентичний змісту автореферату, відповідає спеціальності, за якою вона подана до захисту. Загалом зміст рецензованої роботи свідчить про ґрунтовне вивчення авторкою актуальної проблеми, про творче і компетентне застосування як загальнонаукових, так і спеціальних методів дослідження, що й дозволило досягти поставленої мети. Анотація написана українською та англійською мовами й повністю відображає основний зміст, не містить інформації, яка відсутня в роботі.

Текст дисертації та анотації оформлені відповідно до вимог МОН України. Академічний плагіат відсутній.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Попри відзначений позитив, віддаючи належне ерудиції авторки дисертації, у контексті наукової дискусії, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Дисертація виконана згідно з тематичним планом наукових досліджень Хмельницького національного університету, однак варто було б конкретизувати, яку саме роль при цьому виконувала авторка дисертації.

2. На нашу думку, перший розділ дисертації, зокрема п.1.2, дещо переобтяжений інформацією щодо аналізу практик та досвіду зарубіжних країн щодо підвищення кваліфікації вчителів.

3. Вважаємо, що робота значно виграла б, якби дисертантка при визначенні сутності поняття «ефективна взаємодія» через дефініції понять «взаємодія», «педагогічна взаємодія», «партнерська взаємодія», «педагогічне співробітництво» зацентувала увагу як на їх взаємозв'язку і взаємозалежності, так і розбіжностях, що поглибило б обґрунтованість трактування досліджуваного феномену.

4. У переліку наукових підходів, що є ґрунтовними у представленому дослідженні, дисертантка, на наш погляд, не враховує суб'єктний методологічний підхід, хоча у роботі зазначаються атрибутивні характеристики суб'єктності особистості (активність, саморозвиток, самооцінка, взаємодія).

5. Беззаперечним авторським надбанням є моделювання досліджуваного процесу, візуалізоване на рис. 2.2, однак недостатньо розкритими нам видаються деякі компоненти, задекларовані у змістово-технологічній складовій моделі, а саме: віртуальні освітні студії, календар ресурсності, майндфулнес.

Водночас стверджуємо, що висловлені дискусійно-критичні міркування мають здебільшого характер побажань, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, не знижують високої теоретичної і практичної цінності проведеного Миколайчук А.В. дослідження як цілісного, завершеного, що є вагомим внеском у розвиток теорії і методики

професійної освіти. Не викликає сумніву самостійність виконаної здобувачкою наукової роботи, результати якої можуть використовуватись під час розроблення (удосконалення) освітніх програм підвищення кваліфікації вчителів початкової школи в закладах післядипломної педагогічної освіти, окреслення траєкторії індивідуального професійного розвитку, упровадження конструктивних ідей, забезпечення ефективної взаємодії в умовах неперервної освіти.

Висновок. Отже, узагальнюючи вищезазначене, наголошуємо, що дисертація «Формування готовності вчителя початкової школи до забезпечення ефективної взаємодії в процесі післядипломної педагогічної освіти» має завершений і самостійний характер. Виконана робота відповідає профілю спеціалізованої вченої ради та встановленим вимогам, що висуваються до дисертацій (п. 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07. 2013 року (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року та № 1159 від 30.12.2015 року, № 567 від 27.07.2016 року)), а її авторка – Миколайчук Анжела Володимирівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і методики
початкової освіти Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Пріма Р.М.

